

2024-05-29

Caspar David Friedrich och Svenska Pommern

I år är det exakt 250 år sedan en av romantikens mest kända landskapsmålare, Caspar David Friedrich, föddes i staden Greifswald i det dåvarande Svenska Pommern. En händelse som under våren har uppmärksammats både i Sverige och Tyskland med utställningar, konserter och kulturartiklar.

Påfallande ofta hittar man segelfartyg i hans tavlor, gärna i en romantisk ton. Att fartyg blev föremål för hans pensel kanske inte var så konstigt då Svenska Pommern under senare delen av 1700-talet och början av 1800-talet var en framträdande sjöfartsregion inom det svenska riket.

Svenska Pommern var en del av "kriigsbytet" efter trettioåriga kriget och tillföll Sverige i samband med Westfaliska freden 1648. Efter olika krigsäventyr hade "bytet" vid nordiska krigets slut 1720 krympt till ett Pommern med utsträckning enligt nedan karta plus, lite längre västerut, hamnstaden Wismar med närmaste omgivningar.

Regionens utrikes sjöfart började ta fart under andra halvan av 1700-talet, framför allt efter att amerikanska frihetskriget brutit ut (1775-1783) och därefter de franska revolutionskrigen (1791-1802). Behovet av neutrala handelsfartyg ökade stort vilket både Sverige och Danmark drog nytta av fram till att båda länderna själva blev inblandade i Napoleonkrigen.

Ledande sjöfartsort i Svenska Pommern blev Barth, följd av Stralsund, Wolgast, Greifswald och Damgarten. Uppsvinget gällde framför allt för fartyg i utrikes trampsjöfart. År 1803 var Barth Sveriges tredje största sjöfartstad efter Stockholm och Göteborg, både vad gäller antalet fartyg och totalt tonnage. Stralsund hamnade på fjärde plats och Wolgast på sjunde.

Högkonjunkturen satte dessutom fart på skeppsbyggandet där omlandets goda tillgång på ekskog var en klar fördel. Den kände skeppsbyggaren Fredrik af Chapman var även några år verksam i regionen.

De goda tiderna tog slut i samband med Napoleonkrigen (1803-1815). I augusti 1805 förenade sig Sverige med Storbritannien, Österrike och Ryssland i en koalition mot Frankrike. Det gick inte så bra för koalitionen och 1807 ockuperade Frankrike hela Svenska Pommern.

Detta år gick dessutom Danmark i allians med Frankrike efter engelsmännens brutala attack på Köpenhamn som genomfördes för att förhindra att den danska flottan hamnade i franska händer. Året innan hade fransmännen även proklamerat kontinentalblockaden för att skära av all handel mellan England och det kontinental Europa.

Vid freden i Paris 1810 återfick Sverige Pommern men tvangs ansluta sig till kontinentalblockaden samt förklara krig mot England (låtsaskriget). År 1812 var blockaden i princip ur funktion och sjöfarten kunde sakta men säkert återgå till sin tidigare omfattning. Napoleon besegrades i oktober 1813 i slaget vid Leipzig av en ny koalition där Sverige ingick. Efter slaget fortsatte Sverige upp i Danmark och efter några ytterligare några skärmytslingar var det dags för fredsförhandlingar i Kiel.

Freden i Kiel 1814 mellan Sverige och Danmark satte nu punkt för vårt pommerska äventyr. I fredsförhandlingarna blev det "wheeling and dealing" på högsta nivå. Jean Baptiste Bernadotte, då Sveriges kronprins med det nya namnet Carl Johan var mer sugen på Norge än på Svenska Pommern så det blev en rockad. Sverige fick Norge och Danmark fick Svenska Pommern. Året efter gjorde Danmark upp med Preussen som då övertog Pommern och istället överlämnade hertigdömet Lauenburg och en summa pengar till Danmark.

Den 23 oktober 1815 halades den svenska flaggan för sista gången i provinshuvudstaden Stralsund.

Det var ju täta förbindelser mellan städerna i svenska Pommern och Sverige, framför allt med Stockholm. Under Napoleonskrigen och kanske mer påtagligt efter 1814 valde många inom sjöfartsnäringen att söka sig till Sverige. Både köpmän, redare och skeppare. Skepparna fick ofta s.k. genantborgarskap, dvs. borgarskap mot en avgift, i svenska stapelstäder. Öregrund, Östhammar, Karlshamn och Kungälv var några av de städer de pommerska skepparna sökte sig till. Typiska släktnamn i Sverige från denna immigration är Parrow, Kräfte, Zechow, Rubarth, Kempe, Bohnstedt, Kantzow, Wallis, Ehlert m.fl.

Finns det några svenska sjöfartsminnen kvar i f.d. Svenska Pommern? Njae, det är dåligt med det. Sjöfarten under svensktiden nämns i texter på olika museer i regionen men inte mycket mer. I Barth finns ett fantastiskt segelfartygsmuseum med en stor mängd tavlor, dioramor och fotografier. Större delen av museet berättar om regionens sjöfartshistoria och på posters kan man följa utvecklingen ända från Hansatiden fram till det sena 1800-talet. Här finns även svensktiden med. Dock inga utställningsföremål eller fartygstavlor från denna tid. En mindre del av museet är dedikerad till Windjammers i salpeterfarten. Museet är väl värt en omväg om man är i krokarna.

<https://www.windjammer-museum.de/>

Till sist. Målaren Caspar David Friedrich dog 1840 i Dresden. Ett minne av honom i Sverige är Meditationslunden på Skogskyrkogården i Stockholm som sägs ha designats med en av hans landskapsmålningar som förebild.

Text: Bo Jershed